

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**  
**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Кафедра педагогіки та психології, факультет № 3*

**ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ**

з навчальної дисципліни

**ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ**

обов'язкова компонента

освітньої-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

**Психологія (Поліцейські)**

**Харків 2024**

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Науково-методичною радою  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ  
Протокол від 21.12.2023 № 11

**СХВАЛЕНО**

Вченою радою факультету № 3  
Протокол від 20.12.2023 № 13

**ПОГОДЖЕНО**

Секцією науково-методичної ради  
з гуманітарних та соціально-  
економічних дисциплін ХНУВС  
Протокол від 21.12.2023 № 11

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки та психології (Протокол від 14.12.2023 № 20)

**Розробник:**

доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3, кандидат педагогічних наук ХНУВС **Павло ЧЕРВОНІЙ**.

**Рецензенти:**

1. доцент кафедри психології, педагогіки та філології Харківської державної академії культури, кандидат психологічних наук, доцент **Ігор ВІДЕНЕСЬ**
2. професор кафедри педагогіки та психології факультету № 3 ХНУВС кандидат психологічних наук, доцент **Світлана ХАРЧЕНКО**

### 1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами

2. Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни					Вид контролю	
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття		Самостійна робота
Семестр № 2							
Тема № 1 Вступ до основ професійної етики	10	2	2			6	Залік
Тема № 2 Теоретичні основи професійної етики	16	4	4			8	
Тема № 3 Етичні норми правоохоронної діяльності	20	6	6			8	
Тема № 4 Моральні відносини в службовому колективі	12	2	2			8	
Тема № 5 Моральна культура працівника поліції	12	2	2			8	
Тема № 6 Професійний обов'язок, службова дисципліна у працівників поліції	10	2	2			6	
Тема № 7 Мораль працівника поліції у повсякденному житті	10	2	2			6	
Всього за семестр № 2	90	20	20			50	

### 2. Методичні вказівки до семінарських занять

#### Тема № 1 «Вступ до основ професійної етики»

#### Семінарське заняття «Вступ до основ професійної етики»

Навчальна мета заняття: визначити рівень засвоєння матеріалу з даної теми, рівень сформованості уявлень про етику як предмет професійної етики.

Кількість годин 2.

Навчальні питання:

1. Філософія про етику на території України
2. Історичні свідчення зародження етики на території України
3. Етичні погляди Античності
4. Етичні погляди середньовіччя
5. Етичні погляди у період Нової історії

#### Методичні вказівки:

В першому питанні семінарського заняття потрібно розкрити основні думки щодо виникнення професійної етики. Зі стародавніх часів жодне людське суспільство не здатне було існувати і розвиватись без дотримання

встановлених попередніми поколіннями і самим суспільством певних правил, взаємних обов'язків і норм поведінки, оскільки будь-які порушення певних усталених у тій або іншій спільноті правил завжди призводять до порушень стосунків між людьми, до конфліктів, ускладнюють умови життя і спілкування. При цьому різноманітні правила і моральні кодекси, що виникали протягом становлення й існування людської цивілізації, відображають різні епохи, моральні погляди, ступінь розвитку культури й освіти, ідеологію тих або інших часів, і всі вони так чи інакше зробили свій внесок у те, що ми сьогодні називаємо *етикою*.

Людина не живе ізольовано від суспільства, вона постійно перебуває серед інших людей. Навіть якщо вона на деякий час залишається самою, то і тоді не є вільною від впливу інших людей, своїх батьків, вихователів, колег, установлених правил поведінки, накопиченого професійного досвіду, знань і загальнолюдських цінностей.

У міжособистісних взаємовідносинах, громадських, політичних, службових, сімейних, побутових та інших стосунках проявляється загальна культура поведінки людини, правила і норми якої склалися століттями на основі конкретної життєдіяльності людей, їхньої праці, спілкування, звичаїв і традицій. Духовний світ, характер, побут, мораль, культурний здобуток народу, правила поведінки у виробничій сфері з одного боку, формують світогляд людини, а з іншого – передаються від покоління до покоління.

Саме тому в Україні, яка стала на шлях цивілізованого розвитку і буде соціальною, демократичною і правовою державою, увага до народної культури має бути пріоритетною. Без її глибокого знання годі й говорити про майбутній розвиток національної культури, етики, філософії, психології, соціології, політології та інших наук, які вивчають життя суспільства і народу. І не менш важливо знати рідну історію, щоб зрозуміти витoki суспільної моралі й ті чинники, під впливом яких вона формувалась.

**Під час підготовки відповіді на друге питання** семінарського заняття необхідно розпочати про те, що особливу цікавість викликають звичаї і традиції, умови життя народів, які з давніх часів населяли терени нашої країни, тож не могли не залишити прямо чи опосередковано свій відбиток на формуванні культури й етичних засад українського народу.

У 488 р. н.е. до Аттіли – царя гунів, що проживали на території нинішньої України, було направлено посольство візантійського імператора, в складі якого був і Пріск Панійський, автор низки наукових робіт, у тому числі і «Візантійської історії». П. Панійський описав життя і звичаї гунів – тюркомовних кочових племен, які переселилися в Східну Європу з Азії в IV ст. н.е. На території гунської держави мешкало і східнослов'янське населення, до якого належали і пращури українців.

**Під час підготовки відповіді на третє питання** семінарського заняття необхідно звернути особливу увагу на те, що найперші історично відомі зразки етичних учень ми зустрічаємо в давньосхідних філософських традиціях і в світогляді епохи античності.

Філософи-софісти, які захищали особисту свободу людини в питаннях

моралі, і Сократ, який критикував софістів за їх позицію моральної всездозволеності, що призводила, навпаки, до аморальності й цинізму у поведінці, його учень Платон, засновник ідеалістичної філософської системи, розглядають проблеми свого часу в контексті співвідношення добра і зла, любові й ненависті, волі й неволі, мудрості, мужності й рішучості, війни і миру, особистості та держави.

Виникнення терміна «етика» пов'язується з іменем Аристотеля. Термін «етика» входить у назву всіх трьох творів Аристотеля, присвячених проблемам моральності й етичності: «Нікомахова етика», «Евдемова етика» і «Велика етика». Аристотель говорив про етику в трьох змістових вимірах, а саме: як про етичну теорію, етичні книги та етичну практику. Поняття «етичний», від якого походить слово «етика», було створене Аристотелем на основі слова «етос», яке означало середовище існування, оточення, характер, темперамент, звичай. Згодом етика також стає однією з типових назв філософських творів і залишається загальноживаною назвою навчальної дисципліни. Серед таких творів можна назвати «Етику, або пізнай самого себе» Абеяра, «Етику» Спінози, коментарі до «Нікомахової етики» Фоми Аквінського, «Етику» Миколи Гартмана тощо.

**Під час підготовки відповіді на четверте питання** семінарського заняття необхідно звернути особливу увагу на те, що епоха Відродження (XV–XVI ст.), або період Ренесансу, характеризується формуванням гуманістичного світогляду як ідеології всіх форм духовного життя, розвитком науки, цікавістю до технічної творчості. У цей період політичними і державними діячами, вченими, поетами і художниками розробляються моральні засади справедливого вдосконаленого суспільства. Людина розглядається як частина природи, вона не є вічною, як земна істота, але є вічною в своїх духовних прагненнях. Мораль стає формою самоствердження особистості, способом реалізації її внутрішніх сил і можливостей.

Дж. Бруно (1548–1600 рр.) проголосив ідеал героїчного морального духу, він заявив, що цінності та достоїнства людини – не потойбічна сутність, а якості самої людської природи і практики. Людина – творець самої себе і всього, що її оточує, вона – ентузіаст, що рухається шляхом удосконалення і розвитку, її діяльність має бути спрямована на благо суспільства і присвячена великим цілям і громадським ідеалам.

**Під час підготовки відповіді на п'яте питання** семінарського заняття необхідно звернути особливу увагу на те, що вершиною розвитку етики Нового часу є етична система німецького філософа І. Канта (1724–1804 рр.). У своїй етичній концепції, яка знайшла втілення у таких головних роботах, як «Критика практичного розуму», «Основи метафізики моральності», «Релігія в межах тільки розуму», він ставить людину над усе. І. Кант вважає, що розум відкриває в людині більш широкі виміри, які не можна звести до природи, психологічних особливостей чи умов її життя. Завдяки розуму людина стала моральною істотою, яка є автономною і підіймається над своєю біологічною природою та соціальним станом.

Кант обґрунтовує свою етичну доктрину перш за все принциповою різницею між теоретичним і практичним розумом. Результатом і метою теоретичної діяльності є наука, а результатом практичного розуму – мораль. Мораль обмежує людську свободу в її первозданній природі покликів, бажань, схильностей і прагнень. Мораль дозволяє людині піднятися над своєю природою, стати вищою за стихійні і душевні поривання. Моральні вчинки згідно з його вченням є безкорисними, вони не розраховані на винагороду. Мораль є автономною і безумовною – або вона існує або її немає, не може бути моралі половинчатої або часткової, вона не потребує ні психологічних, ні соціальних підпірок. Кант виступає за загальний моральний закон, який би встановлював правила поведінки найвищих моральних категорій. В етичних питаннях він стоїть на ідеалістичних позиціях, його моральна концепція розрахована на дуже високий рівень моральності в суспільстві, тому етична концепція Канта не могла втілитись у реальність ні в його, ні в наші часи.

### ***Теми рефератів:***

1. Загальне та конкретно-історичне в моралі.
2. Типи держави і мораль.
3. Мораль і право як основні регулятори суспільних відносин.
4. Етика і духовність.

### ***Література:***

Основна: 1 (с. 13-18), 2 (с. 12-15), 3 (с. 45-54), 4 (с. 26-27).  
Допоміжна 1 (с. 25), 2 (с. 10-12), 4 (с. 5-8).

## **Тема № 2 «Теоретичні основи професійної етики».**

### **Семінарське заняття «Теоретичні основи професійної етики».**

Навчальна мета: контроль, закріплення та корекція знань з теми; сформулювати вміння робити висновки, давати чітку характеристику етапам становлення професійної етики.

Кількість годин 4.

Навчальні питання:

1. Основні положення професійної етики працівників поліції
2. Етика і мораль
3. Функції, цінності, принципи і норми моралі
4. Кодекси професійної етики

### ***Методичні вказівки:***

**Відповідаючи на перше питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що діяльність поліції пов'язана з безліччю моральних проблем, викликаних специфікою цілей, завдань, змісту, форм, методів і засобів їх діяльності. Вона тією або іншою мірою зачіпає інтереси всіх членів суспільства, а її наслідки безпосередньо впливають на забезпечення безпеки особистості, суспільства і держави, реалізації їх законних інтересів.

Поліція виконує численні функції щодо охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю, забезпечення безпеки дорожнього руху і пожежної

безпеки, захисту прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України. Охороняючи правопорядок, поліції доводиться застосовувати запобіжні засоби, обмежувати окремі права особистості або тимчасово позбавляти їх, застосовувати примусові заходи.

**Професійна етика працівників поліції** – це різновид трудової моралі суспільства, яка проявляється у вигляді норм, розпоряджень, правил поведінки, оцінок морального обличчя працівників, предметом діяльності яких є людина, в процесі виконання ними службових обов'язків з охорони правопорядку та стосовно поведінки за межами служби.

**Відповідаючи на друге питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що у побутових розмовах терміни «етика» і «мораль» вживають як взаємозамінні синоніми. Наприклад, у звичних словосполученнях – «професійна етика», «етичні норми» – насправді мають на увазі певні моральні явища. Проте ототожнення цих термінів є допустимим лише в повсякденній мові, що не претендує на наукову точність. У суворо наукових міркуваннях така плутанина є недопустимою. Тут треба чітко розрізняти, що етика – це наука, а моральність – об'єкт її вивчення.

Спочатку в поняття етики вкладали той самий зміст, що й у поняття моралі. Сьогодні про етику теж говорять як про сукупність норм, правил людської поведінки, що панують у певному суспільстві чи класі, прийняті в якомусь конкретному соціальному середовищі або фаховій групі. Особливо часто вживають цей термін у значенні **морального кодексу діяльності і поведінки** різноманітних фахових груп людей (працівників поліції, лікарів, юристів, педагогів тощо). Поняття етики в практичній діяльності багатьох професій також ототожнюється з поняттям моралі. У таких випадках поняття «етичний» і «моральний» вживають як синоніми. А це ототожнення є правомірним лише тоді, коли з тексту очевидно, у якому значенні вживається слово «етика», тому що етика, про що вже йшлося, – це наука, а мораль (моральність) – лише її об'єкт.

**Відповідаючи на третє питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що мораль виконує цілу низку життєво важливих для суспільства функцій: соціальної орієнтації і соціального регулювання, комунікативну, інформаційну, виховну тощо. Вивчення функцій моралі працівників поліції показує, що вона є своєрідним компасом їхньої поведінки, мотивування їхніх думок і дій. У свідомості працівників поліції мораль постає як певна система принципів і норм, оцінок і переконань, які впливають на виконання ними свого громадянського обов'язку, на взаємовідносини з іншими людьми.

Мораль – це багатогранне явище громадського життя, що має складну внутрішню структуру. Це сукупність норм і правил, які регулюють поведінку людей стосовно одне до одного і до суспільства. На відміну від норм права, що виступають у ролі зобов'язуючого регулятора відносин, моральні норми спираються на силу громадської думки, на внутрішнє переконання, вплив навичок.

Регулятивна функція моралі є найважливішою, хоча і не єдиною з її

функцій. Оскільки мораль бере участь у формуванні особистості працівника поліції, його самосвідомості, вона відіграє важливу виховну роль. При постійному дотриманні моральних принципів, норм та оцінок у працівників поліції формується власна моральна позиція, моральне кредо, якими вони керуються в різноманітних життєвих ситуаціях, суспільних взаємовідносинах.

***Теми рефератів:***

1. Професійна етика як феномен культури і виклик часу.
2. Відображення принципів гуманізму, справедливості і законності в Загальній декларації прав людини та Європейській конвенції про захист прав людини й основних свобод.
3. Правова етика і правова культура – складова частина загальнолюдської моралі (Конвенція про права дитини, Закон України «Про попередження насильства в сім'ї»).

***Література:***

Основна: 1 (с. 15-23), 2 (с. 25), 3 (с. 45-80), 4 (с. 45).  
Допоміжна 1 (с. 23), 6 (с. 32-39).

**Тема № 3 «Етичні норми правоохоронної діяльності».**

**Семінарське заняття «Етичні норми правоохоронної діяльності».**

Навчальна мета: контроль, закріплення та корекція знань з теми; сформувані вміння робити висновки, давати чітку характеристику процесу етичного виховання особистості.

Кількість годин 6.

Навчальні питання:

1. Загальні вимоги
2. Етичні засади окремих слідчих дій та дізнання
3. Етика спілкування з населенням
4. Тактика ділового спілкування з населенням
5. Службовий етикет працівників поліції
6. Ділове спілкування з іноземними громадянами

***Методичні вказівки:***

**Відповідаючи на перше питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що діяльність працівників поліції досить детально регламентовано законами, статутними положеннями, інструкціями, вимогами службової дисципліни, але це не означає, що при належній вимогливості та контролі з боку керівника будь-який службовець буде успішно виконувати свої функціональні обов'язки. У тій великій і напруженій роботі, яку проводить поліція, неможливо успішно вирішувати поставлені перед нею завдання без належної професійної культури і моральності самих працівників. Відсутність комунікабельності, замкнутість, невміння спілкуватися з населенням, встановлювати довірчі стосунки – все це є серйозною перешкодою в діяльності багатьох оперативних працівників, слідчих, поліцейських офіцерів громади, працівників патрульної служби та



інших.

Рівень культури спілкування міліціонера не задовольняв значну частину населення. Найбільш гостра проблемна ситуація у взаємовідносинах населення з міліцією полягає в тому, що міліція не тільки в низці випадків неефективно виконує свою функцію захисника прав людини, а в тому, що її окремі працівники навіть самі порушують ці права (зневажливо звертаються до людей, застосовують безпідставні заходи фізичного і морального примусу, допускають свавілля, вимагають хабарі тощо).

**Відповідаючи на друге питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що працівники поліції, виконуючи свої функції і застосовуючи ту або іншу правову норму, повинні бути здатними зробити вибір найбільш прийняттого в моральному розумінні варіанта своїх дій. Це потрібно тому, що вибір здійснюється працівником поліції на визначеному ним рівні усвідомлення своїх службових завдань і цілей, а характер вибору залежить від цього усвідомлення. У той же час результат, отриманий на основі того або іншого акта морального вибору, стає також і актом усвідомлення його правомірності. Визначити ж правомірність певного вчинку працівник поліції може, лише порівнявши його з вимогами закону, визначивши його значення для системи громадських відносин взагалі і моральних відносин зокрема.

Працівники поліції (за Законом України «Про Національну поліцію України») виконують такі основні обов'язки:

живають необхідних заходів для припинення злочинів та інших порушень громадського порядку, а також здійснюють оперативно-розшукові й інші передбачені законом заходи з метою виявлення злочинів й осіб, які їх вчинили;

порушують кримінальні справи і здійснюють невідкладні слідчі дії щодо виявлення і закріплення слідів злочинів;

проводять у межах визначеної законом компетенції дізнання у кримінальних справах;

виконують доручення і вказівки прокурора та слідчого про провадження пошукових і слідчих дій, а також сприяють їм під час здійснення окремих слідчих дій.

**Відповідаючи на третє питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що людина, в якій би ролі вона не виступала, – чи то тієї, що виконує посадові обов'язки, чи то тієї, що діє індивідуально, приватно, не може обійтися без спілкування. Образно кажучи, все життя людини проходить у спілкуванні з іншими людьми. Мала дитина в спілкуванні з батьками вчиться говорити і розуміти навколишній світ, учень через спілкування з учителем отримує знання, професію людина теж здобуває в спілкуванні з іншими людьми. Спілкування відбувається вдома, в колективі, в дорозі, будь-де.

Чіткого, єдиного визначення процесу спілкування в психології немає, його можна розуміти як взаємодію двох або більше людей, яка полягає в обміні між ними інформацією пізнавального або афектно-оціночного

характеру.

Спілкування може здійснюватись безпосередньо і за допомогою технічних засобів, у контакті й на відстані, воно може бути словесним, спланованим і спонтанним, мовним і письмовим, передбачуваним, повторним, за допомогою жестів, знаків, символів тощо. Залежно від ситуації (різноманітної, неповторної, екстремальної чи спокійної) обирається форма спілкування: партнерська, на рівних чи примусова, добровільна, владна, активна чи пасивна тощо.

**Відповідаючи на четверте питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що у будь-якому спілкуванні завжди можна виділити два важливих компоненти або рівні – вербальний (словесний) і невербальний («мова тіла» – рухи, пози, міміка, жести тощо). І хоча найголовніше у спілкуванні – те, що пов'язане з його безпосередньою метою, – здійснюється на вербальному рівні, не варто недооцінювати й інформативність іншого, адже «мова тіла» часто може чимало повідомити про такі важливі речі, як щирість співрозмовника, його ставлення до вас чи до предмету розмови, його характер, куль-туру тощо. З іншого боку, ваші жести, поза й міміка теж є об'єктом оцінювання, і від них значною мірою залежить, як сприйматимуть вас і ваші слова.

Якщо уважно спостерігати одночасно за словами і за невербальними виразами, вести відкрите спілкування двома каналами комунікації, то ваше спілкування стане ще продуктивнішим.

Щоб зрозуміти, як відбувається спілкування між людьми, коли вони навіть не підозрюють про те, що спілкуються, необхідно, насамперед, розібратися, що таке неусвідомлені реакції в рамках невербального спілкування.

**Відповідаючи на п'яте питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що етикет (фр. – *etiquette*) – норми, звичаї та/або церемонії, що регулюють культуру поведінки людини в суспільстві. До цього поняття входить сукупність правил, пов'язаних з умінням поводитися в суспільстві, зовнішньою охайністю, правильністю побудови розмови і ведення листування, грамотністю і чіткістю викладу своїх думок, культурою поведінки за столом і в інших ситуаціях ділового і світського спілкування. Моральний зміст етикету проявляється насамперед у тому, що за його допомогою ми отримуємо можливість висловити повагу до людини. «Зміст етикету – визнання значимості людини або прояв поваги до неї, виражений у формі ввічливості, поштивості».

Залежно від призначення, соціальної приналежності носіїв етикету він може визначатися як придворний, дипломатичний, військовий, діловий тощо. Загальна тенденція, що характеризує сучасний етикет, – його демократизація, звільнення від зайвої ускладненості й пишномовності, прагнення до природності й розумності. Проте ця тенденція не відмінняє всієї суворості й обов'язковості застосування етикету, наприклад, у такій сфері, як міжнародне спілкування, де відхід від узвичаєних норм може завдати шкоди і репутації країні, і її представникам.

Що стосується службового етикету працівника поліції, то він ґрунтується на таких моральних нормах:

ввічливість, що є вираженням поважливого ставлення до людини. Проявляти ввічливість – означає бажати добра людині. Суть ввічливості – доброзичливість;

коректність або вміння тримати себе завжди, навіть у конфліктній ситуації, в рамках пристойності;

тактовність – почуття міри, у разі перевищення якої можна скривдити людину або не дати їй «зберегти обличчя» у скрутній ситуації;

скромність – стриманість в оцінці своїх достоїнств, знань і становища в суспільстві;

шляхетність – здатність чинити безкорисні вчинки, не допускати приниження когось заради матеріальної або іншої вигоди;

обов'язковість – відповідність слів і справ, пунктуальність і відповідальність під час виконання взятих зобов'язань у діловому спілкуванні.

**Відповідаючи на шосте питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що правила етикету під час спілкування працівників поліції з іноземними громадянами передбачають повагу до суверенітету, територіальної цілісності, рівності, невтручання у внутрішні справи одне одного. Ці правила ґрунтуються на принципі «міжнародної ввічливості», тобто дотримання поваги до всього того, що представляє державу.

У процесі спілкування з іноземцями бажано називати їх по прізвищу. Під час звертанні до офіційної особи краще називати її статус, без прізвища; до діяча науки – наукове звання без звертання «пане».

Під час спілкування з іноземними громадянами необхідно враховувати специфічні особливості, властиві їхній країні. Тому існує правило: спостерігаючи за сусідами, їхніми манерами, намагайтеся їх наслідувати.

Перекладач, як правило, є не тільки філологом, але і країнознавцем, що дає підстави використовувати його знання і досвід не лише для перекладацької роботи, але і для налагодження довірчих відносин з іноземними громадянами. Перекладач-професіонал відіграє ключову роль у встановленні духу співробітництва, особливо тоді, коли переговорні процеси ведуться з представниками народів і культур, світогляд, моральні установки й особливості ділового етикету яких значно відрізняються від узвичаєних на Заході.

### **Теми рефератів:**

1. Поняття моральної свободи і необхідності. Свобода дії, свобода вибору, свобода волі. Декларація принципів толерантності: загальні положення.

2. Поняття особистої честі та гідності і гарантія їхнього дотримання в Європейській конвенції про захист прав людини й основних свобод та Конституції України.

3. Деградація і дегуманізація мистецтва як естетична проблема (Закон України «Про захист суспільної моралі»).

**Література:**

Основна: 1 (с. 13-18), 2 (с. 12-15), 3 (с. 45-54), 4 (с. 26-27).

Допоміжна 1 (с. 25), 5 (с. 10-12), 6 (с. 25-30).

**Тема № 4 «Моральні відносини в службовому колективі».****Семінарське заняття «Моральні відносини в службовому колективі».**

Навчальна мета: контроль, закріплення та корекція знань з теми; сформувати вміння робити висновки, розуміти значення процесу професійного виховання та його методи та принципи.

Кількість годин 2.

Навчальні питання:

1. Поняття службового колективу поліції
2. Основні моральні вимоги до діяльності службового колективу
3. Етикет керівника

**Методичні вказівки:**

**У відповіді на перше** питання необхідно зазначити, що службовий колектив поліції має особливі властивості, обумовлені специфікою його функцій.

**Службовий колектив** – це така група людей, де міжособистісні відносини наповнюються суспільно цінним й особисто значимим змістом спільної діяльності.

Члени службового колективу перебувають у постійному діловому, приятельському, побутовому та ідеологічному об'єднанні.

У службовому колективі як визначальні ознаки виступають взаємодія і взаємовідносини людей, пов'язаних загальними цілями і завданнями.

За тривалістю свого існування колективи поліції можна розділити на наступні види:

тимчасовий колектив, сформований, як правило, для реалізації певного завдання в стислий термін (оперативно-розшукова група, патрульно-постовий наряд, черговий наряд по райвідділу поліції тощо);

колектив з тривалими повноваженнями (слідча бригада, яка розслідує багатоепізодну кримінальну справу, відділення поліції, яке створено на літній сезон у місці масового відпочинку);

стабільний колектив безперервної життєдіяльності (підрозділ поліції, галузеві управління і відділи, інші постійно діючі структури поліції).

До тимчасових колективів належать колективи працівників, об'єднаних для виконання певного завдання, вирішення якого потребує, як правило, зосередження зусиль найбільш досвідчених працівників у стислий термін, особливо коли йдеться про розкриття складної кримінальної справи, розшук небезпечного злочинця тощо.

**У відповіді на друге** питання необхідно зазначити, що успішна професійна діяльність службових колективів забезпечується шляхом здійснення і регулювання міжособистісних і службових відносин, спрямованих на ефективне виконання функціональних обов'язків і вимог керівництва кожним працівником поліції. В основі такої діяльності лежать правові

відносини, але не менш важливими є і моральні відносини, перш за все, міжособистісні. Вони відображають характер зв'язків і взаємодії між членами службового колективу, від яких залежить моральний клімат у ньому.

Моральний клімат колективу формується залежно від економічних, професійних, виробничих, освітніх, ідеологічних, культурних, психологічних, моральних умов оперативно-службової діяльності його членів.

Здоровий моральний клімат передбачає, що в колективі склалися найбільш сприятливі умови для успішного виконання службових обов'язків кожним його членом, що всі працюють в умовах комфортності, взаєморозуміння, взаємодопомоги, високої моральності, компетентності, відповідальності, належної оцінки вкладу кожного в спільний результат.

Велике значення у формуванні морального клімату відіграють громадська думка і ті особи, які її визначають. Часом громадська думка є вирішальною для визначення ставлення колективу до яких-небудь подій, фактів або явищ. Завдяки колективній думці, що висловлюється в оцінках і судженнях більшості, забезпечується безперервність соціального контролю за поведінкою як окремих працівників, так і мікроколективів у цілому.

У поліції сила громадської думки обумовлюється не тільки загальними рисами колективу, але і специфікою спільної діяльності керівників всіх ступенів і підлеглих, усього особового складу. У службовій діяльності кожен перебуває під безперервним контролем товаришів по службі. Будь-які дії, що суперечать завданням колективу, мають сприйматися як несумісні з вимогами моралі, й за таких умов особливо проявляється розуміння службового обов'язку.

**У третьому питанні** варто підкреслити, що керівник поліцейського підрозділу має виступати як організатор моральних відносин у колективі, які в службовому колективі будуються на основі регламентованої правовими актами субординації. Моральна культура керівника – одна з головних вимог, яким він має відповідати як під час виконання службових обов'язків, так і в громадських місцях і в побуті.

Сьогодні відбувається формування якісно нової професійної культури керівника поліції, змінюються його імідж і соціальний статус. Керівник сприймається не тільки як командир і начальник, а й як громадський діяч, державний службовець, представник виконавчої влади. Особливого значення постать керівника поліцейського підрозділу набуває в зв'язку з адміністративною реформою органів державної влади, з перетворенням системи МВС з карно-репресивної на систему правового захисту і правової допомоги населенню, із закритої – на відкриту для громадського контролю.

Через це значно підвищуються вимоги до професійної культури керівника. Сьогодні замало мати професійні навички, особистий досвід, відповідну освіту, потрібні також уміння і талант вирішувати найскладніші і різнопланові завдання щодо організації роботи колективу, матеріально-технічного і фінансового забезпечення, морального виховання особового складу, налагодження зв'язків із населенням, орієнтування в політичній ситуації, врахування соціально-економічних умов та здатність вирішувати

низку інших важливих завдань.

**Теми рефератів:**

1. Графоманія як феномен сучасної культури: етико-естетичний аналіз.
2. Меценатство як етико-естетична і правова проблема.
3. Культурні пам'ятки як етико-естетична і правова проблема.

**Література:**

Основна: 1 (с. 13-18), 2 (с. 12-15), 3 (с. 45-54), 4 (с. 26-27).

Допоміжна 4 (с. 25), 5 (с. 10-12), 6 (с. 14-18).

**Тема № 5 «Моральна культура працівника поліції».**

**Семінарське заняття «Моральна культура працівника поліції».**

Навчальна мета: контроль, закріплення та корекція знань з теми; сформувані вміння робити висновки, розуміти значення процесу етичного виховання та його методи та принципи.

Кількість годин 2.

Навчальні питання:

1. Поняття моральної культури
2. Моральні якості працівника поліції
3. Моральне виховання і самовиховання особистості
4. Професійна деформація та її головні причини

**Методичні вказівки:**

У першому питанні потрібно розкрити що проблеми, що хвилюють людство так само давно, як проблеми моральної культури. Люди завжди проявляли глибокий інтерес (науковий, діловий, побутовий) до упорядкування людських взаємовідносин.

Суть моральної культури полягає в тому, що вона є життєво необхідною умовою забезпечення життєдіяльності людей, упорядкування їхнього суспільного способу життя, успішного виконання службових завдань.

**Моральна культура працівника поліції** – це відповідна спрямованість його ставлення до людей, до матеріальних і духовних цінностей, до навколишньої природи і всього живого світу. Вона виражає міру усвідомлення особистої відповідальності співробітника перед суспільством і своїм службовим колективом за власну поведінку, за виконання своїх обов'язків і реалізацію наданих йому прав. Водночас моральна культура працівника поліції – це характеристика його особистості з позицій цілісного морального розвитку, свідомості і поведінки, а також сукупність моральних якостей (рис), притаманних людям правоохоронної професії, що характеризують рівень їх моральної свідомості і поведінки.

В особистій культурі працівників поліції моральна культура посідає одне з центральних місць. Це пояснюється характером їх діяльності, оскільки вона пов'язана із забезпеченням прав і свобод людини, виконанням їх обов'язків перед суспільством і державою, що, в свою чергу,

висуває до працівників поліції високі моральні вимоги.

Моральна культура охоплює моральні знання, почуття і переконання, потреби і навички поведінки, етикетні прави-ла поведінки, які проявляються у відносинах з іншими людьми. Кожній професії властиві свої специфічні норми культури.

Професійна культура може співпадати з конкретними елементами загальної культури. Так, наприклад, для лікаря його професійною культурою є медична культура, для лідера політичної партії – політична культура, для юриста – правова, але в усіх цих випадках невід’ємним елементом загальної і професійної культури буде моральна культура.

**У другому питанні потрібно розкрити**, що показником рівня загального розвитку працівника поліції і його професійної придатності до виконання службових обов’язків є наявність у нього високих моральних якостей.

Моральні якості працівника поліції формувалися в процесі історичного розвитку поліції. На кожному етапі розвитку суспільства і держави вони видозмінювалися, вдосконалювали-ся й набували нових властивостей. Проте вже з перших днів створення і діяльності поліції до особового складу завжди висувалися високі моральні вимоги.

На розвиток особистості працівника поліції, його мораль-ний образ визначальний вплив мають дві групи взаємозалежних об’єктивних громадських чинників: по-перше, соціально-політичні й економічні умови, що склалися в суспільстві, і, по-друге, специфічні обов’язки та умови діяльності, життя і побуту самих працівників поліції.

**У третьому питанні потрібно розкрити**, що моральне виховання – це цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість і поведінку працівника поліції, який формує у нього моральні якості, що відповідають ідеалам і принципам моралі суспільства, у якому він живе, і специфіці його роботи.

Процес формування морального образу працівника поліції охоплює декілька аспектів: засвоєння ним вимог моралі, перетворення норм і принципів моралі на глибокі особисті пере-конання, вироблення навичок відповідної моральної поведінки.

**Головні завдання морального виховання** щодо умов роботи Національній поліції полягають у наступному:

- виховання цілеспрямованості, внутрішньої потреби і навичок у всьому керуватися високими моральними ідеалами і принципами, активно боротися за їхнє втілення в життя;
- виховання моральної чистоти особистості, таких її якостей, як чесність, відповідальність за доручену справу, принциповість, самостійність, ініціативність тощо;
- виховання вміння поступитися особистими інтересами заради інтересів колективу і суспільства, особистої мужності, самовладання тощо;
- виховання глибокої моральної культури, прагнення засвоїти основний зміст норм моралі;

□ формування морально-професійних якостей у працівників поліції, глибоке розуміння ними свого обов'язку як спеціалістів високої кваліфікації й усвідомлення особистої причетності до виховання людей.

**У четвертому питанні потрібно розкрити,** що працівники поліції піддаються безупинному впливу негативних моральних чинників, які проявляються в поведінці правопорушників, злочинців та інших осіб, з якими їм доводиться мати справу в процесі службової діяльності. Тут криється можливість «звикнути» до зла, впасти в підозрілість, душевно зачерствіти, що може у кінцевому підсумку призвести до професійної деформації (перекручування), до якої, в першу чергу, схильні працівники поліції, що не отримали необхідного морального виховання, не володіють достатньою мірою загальною і правовою культурою, у яких відсутні або слабо виражені позитивні морально-професійні якості.

Оперативна і слідча майстерність, як і інші спеціальні прояви поліцейської служби, не виключають обурення, співчуття та подібних їм почуттів, що викликані обставинами справи і поведінкою людей, але не допускають неправомірного, а тим більше – аморального їх впливу. Неприпустимо, щоб співчуття або гнів ставали перешкодою для об'єктивності, виявилися джерелом упередження.

Усвідомлення працівником поліції своєї влади призводить до формування в нього своєрідних рис, а в деяких випадках – і до небажаних якостей. Влада, якщо її розуміти як можливість одностороннього прояву і виконання своєї волі, допускає не тільки і не стільки безпосередній примус, скільки використання можливості переконати людей у безумовній необхідності виконувати відповідні вимоги.

### ***Теми рефератів:***

1. Етикет як історичне явище: історія виникнення та розвитку.
2. Основні вимоги до зовнішнього вигляду працівника поліції.
3. Роль самовиховання та самоосвіти в житті сучасної людини.

### ***Література:***

Основна: 1 (с. 13-18), 2 (с. 12-15), 3 (с. 45-54), 4 (с. 26-27).  
Допоміжна 4 (с. 25), 5 (с. 10-12), 6 (с. 45-87).

## **Тема № 6 «Професійний обов'язок, службова дисципліна у працівників поліції».**

**Семінарське заняття «Професійний обов'язок, службова дисципліна у працівників поліції».**

Навчальна мета: контроль, закріплення та корекція знань з теми; сформувати вміння робити висновки, розуміти механізми процесу етичного становлення поліцейського.

Кількість годин 2.

Навчальні питання:



1. Поняття професійного обов'язку і службової відповідальності
2. Верховенство закону в діяльності поліції
3. Провідні напрямки виховної і соціально-психологічної роботи з працівниками поліції

***Методичні вказівки:***

**Відповідаючи на перше питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що працівникам поліції повинні бути властиві колективізм і товариська взаємодопомога в професійній діяльності, готовність прийти на допомогу товаришу під час виконання ним службових обов'язків, прагнення сприяти формуванню почуття колективізму у товаришів по службі та бажання підтримувати всіх громадян, які причетні до діяльності поліції. Працівники поліції повинні постійно пам'ятати про те, що зразкове виконання ними своїх службових обов'язків викликає вдячність у громадян, створює навколо поліції атмосферу довіри і підтримки, дисциплінує їх, виховує в душі поваги до поліції.

Однією з головних умов успішної діяльності кожного працівника поліції є сумлінне виконання своїх службових обов'язків, мужність і рішучість у боротьбі зі злочинністю, криштальна чесність і правдивість, бездоганна моральна чистота, скромність, витриманість.

Працівник поліції повинен усвідомлювати, що він як представник державної влади завжди стоїть на варті порядку і покликаний будь-якої миті прийти на допомогу людині, яка потрапила в біду; він зобов'язаний бути вдумливим, обачним й об'єктивним у процесі припинення протиправних дій; він завжди повинен пам'ятати про те, щоб його дії попри всю суворість і рішучість були бездоганними, справедливими і зрозумілими населенню.

Повсякденна діяльність поліції перебігає на очах у населення, й авторитет її багато в чому залежить від поведінки конкретних працівників під час спілкування з людьми. Звідси випливає вимога до кожного члена колективу правоохоронців бути чемним, тактовним і коректним у спілкуванні з громадянами, чуйно ставитися до їхніх прохань і заяв, справедливо оцінювати їхню поведінку.

**Відповідаючи на друге питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що дотримання законності є обов'язком усіх працівників поліції і передбачає як головне завдання неухильну охорону прав і свобод громадян та інтересів суспільства і держави. Повага до права, закону повинна стати особистим переконанням кожного працівника. Будь-які спроби відступу від закону або ухилення від його виконання, порушення прав особистості, приниження гідності громадян, чим би вони не мотивувалися, є недопустимими і переслідуються в кримінальному, адміністративному та цивільно-правовому порядку.

Уся діяльність поліції ґрунтується на точному дотриманні законів. У Національній поліції України та їх посадовим особам закон надає широкі повноваження для виконання своїх функцій, у тому числі повноваження застосовувати заходи державного примусу, що вони можуть робити тільки відповідно до закону, на законній підставі та у законних формах. Дотримання

законності – це не тільки юридичний, але і моральний обов'язок усіх посадових осіб поліції. Порушення законності є не тільки правопорушенням, а й аморальним вчинком.

Усе українське законодавство, все право спираються на моральні засади, у них знаходять вираження правова та моральна свідомість, принципи і норми моральності, етичні погляди, властиві українському суспільству. Українське право є глибоко моральним у своїй основі, воно перейняте гуманізмом, в його основу покладено конституційні положення, тому будь-яке рішення, ухвалене поліцією, повинно бути законним і справедливим. Законним може бути тільки справедливе рішення, несправедливість не може бути законною.

**Відповідаючи на третє питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що планування виховної роботи в Національній поліції повинно бути пов'язане з умовами життєдіяльності їх працівників, з визначенням конкретних виховних цілей і найбільш ефективних засобів їх досягнення. На формування відповідних моральних якостей у працівників поліції необхідно спрямовувати як єдиний комплекс всі напрямки виховної і соціально-психологічної роботи, очолювати яку повинен безпосередньо керівник поліції.

Проте навіть науково обґрунтована програма морального виховання в колективі працівників поліції не дасть бажаного результату, якщо вона не буде підкріплена правильною організацією виховного процесу, що передбачає вибір найбільш дієвих засобів виховного впливу, розробку заходів, спрямованих на досягнення конкретних виховних цілей, а також використання в процесі виховання системи моральних і матеріальних стимулів, які підвищують моральну активність особистості.

Невід'ємною функцією виховання є *контроль*, який здійснюється на основі моральної оцінки вчинку, орієнтації на кращі приклади моральної поведінки, бездоганне виконання службових обов'язків. Увесь цей процес передбачає постійні пошуки більш ефективних виховних засобів і впровадження їх у практику, узагальнення передового досвіду морального виховання в поліцейському підрозділі.

Виховання високих моральних якостей працівників поліції здійснюється, насамперед, за допомогою колективу:

- ☐ на історичних та патріотичних традиціях органів МВС;
- ☐ у процесі індивідуальної виховної роботи;
- ☐ на особистому прикладі керівника;
- ☐ у процесі спільного виконання службово-оперативних завдань;
- ☐ на передовому досвіді кращих працівників поліції, майстрів своєї справи.

Особливо виховання стосується молоді, яка, відрізняючись від старшого покоління властивим їй темпераментом, нетерплячим бажанням пізнати все відразу, через брак досвіду і знань може реалізувати свій порив хибними методами, піти помилковим шляхом у досягненні мети.

Головна роль у виховному процесі особового складу належить

керівнику, який повинен спрямовувати дії, думки і почуття підлеглих на краще виконання службового обов'язку, задавати тон у роботі, спираючись на волю колективу, його бажання спільно працювати. Крім того, велику роль у цьому відіграє і вплив громадської думки, про що вже згадувалося у попередніх розділах.

**Теми рефератів:**

1. Проблеми етики спілкування у сучасній філософській думці.
2. Моральна культура спілкування та службовий етикет.
3. Актуальні морально-правові проблеми сучасного суспільства: сутність, значення, основні підходи до розв'язання.

**Література:**

Основна: 1 (с. 13-18), 2 (с. 12-15), 3 (с. 45-54), 4 (с. 26-27).

Допоміжна 1 (с. 25), 2 (с. 10-12).

**Тема № 7 «Мораль працівника поліції у повсякденному житті».**

**Семінарське заняття «Мораль працівника поліції у повсякденному житті».**

Навчальна мета: контроль, закріплення та корекція знань з теми; сформувати вміння робити висновки, розкрити моральної поведінки поліцейського в побуті та повсякденному житті.

Кількість годин 2.

Навчальні питання:

1. Мораль і культура поведінки в побуті
2. Мораль і культура поведінки в громадських місцях
3. Зовнішність, жести і манери
4. Однострій

**Методичні вказівки:**

**Відповідаючи на перше питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що мораль і культура поведінки працівника поліції безпосередньо впливають на процес налагодження і підтримки стосунків між поліцією і населенням на принципах довіри, взаєморозуміння і доброзичливості. Ця проблема набуває особливої актуальності у зв'язку з формуванням в Україні демократичної, соціальної і правової держави. Національна поліція можуть успішно виконувати завдання щодо забезпечення правопорядку і свого реформування тільки спираючись на підтримку громадськості, яка, у свою чергу, залежить значною мірою від того, як працівники поліції поведуться серед людей, у громадських місцях, у побуті, як вони сприймаються населенням. Якщо в особі працівника поліції люди бачать авторитетну, поважну, доброчесну, порядну людину, дбайливого батька і чоловіка, вихованого і законослухняного громадянина, який сумлінно виконує свої обов'язки, то такою ж бачать і всю поліцію, тобто за поведінкою одного працівника поліції судять про неї загалом. Ставлення до поліції – це узагальнений показник її діяльності і поведінки, який характеризує як її статус у суспільстві, так і готовність

громадян до співробітництва з поліцейським підрозділом справ щодо профілактики злочинності та боротьби з нею.

У сучасних умовах авторитет працівників поліції значною мірою залежить не тільки від уміння на високому професійному рівні виконувати службові обов'язки, а й від поведінки в побуті та від моралі самих правоохоронців. Адже саме працівник поліції з огляду на свої обов'язки, як правило, стає першим представником державної влади, з яким зустрічаються громадяни за умов їх конфлікту з нормами закону, і саме поліцейський дає оцінку антисуспільним і аморальним діям від імені держави.

За таких умов поведінка самого працівника поліції повинна бути бездоганною не тільки на роботі, а і в громадських місцях та в побуті. Не можна бути моральним і культурним під час виконання службових обов'язків та аморальним і безкультурним у побуті. Поведінка працівника поліції, його моральна культура при всіх обставинах його життя і діяльності складають єдине ціле. Це мораль і культура однієї людини, особистості, яка служить в поліцейському підрозділі. За порушення норм моралі на службі чи в побуті громадська думка засуджує працівників поліції значно суворіше, ніж представників інших професій. Професіоналізм, освіченість, майстерність працівника лише тоді набувають цінності, коли вони поєднуються з моральною зрілістю та зразковою поведінкою в усіх життєвих ситуаціях.

**Відповідаючи на друге питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що більшість представників поліцейської професії постійно перебувають у людей перед очима. Їхні вчинки, а також вчинки членів їхніх сімей оцінюються з моральних позицій за підвищеними мірками. Вони не можуть не привертати до себе пильної уваги оточуючих. Поведінка, яка для інших людей, з точки зору більшості, вважається такою, яку можна вибачити, або навіть взагалі не піддається моральному осуду, для працівника поліції може виявитись компрометуючою. Будучи скомпрометованим у побутовій сфері, він може втратити і ділову довіру до себе. Пияцтво, брутальність, непристойна поведінка в сім'ї прямо або опосередковано негативно позначаються на авторитеті працівника поліції, на довірі до нього, на його трудовій діяльності.

Специфіка етичного становища працівника поліції є такою, що навіть аморальні вчинки близьких йому людей можуть зумовити обґрунтоване уявлення про його моральну невідповідність займаній посаді.

Одна із загальних вимог, поставлених перед працівниками поліції, — особлива перебірливість у знайомствах. Практика свідчить, що порушники закону, особи, схильні до антигромадських вчинків, нерідко намагаються зав'язати знайомство, а при нагоді і подружитися з працівниками поліції, розраховуючи на їхню допомогу у разі виникнення якихось прикrostей, викриття або ж сподіваючись на іншу вигоду. Дружба з розкрадачами чужого майна, хабарниками й іншими правопорушниками робить, як правило, неможливим подальше перебування співробітника поліції в системі поліції.

Працівник поліції, який допускає в громадських місцях або побуті

будь-які відступи від дотримання правових і мораль-них норм або ж сприяє вчиненню їх іншими особами та не попереджує їх, може вчинити порушення відповідних норм і під час безпосереднього виконання ним службових обов'язків. Навіть проникливі слова з уст такого працівника про необхідність найсуворішого дотримання законності втрачають своє високе значення.

**Відповідаючи на третє питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що у вільний від служби час, бажаючи вийти на прогулянку або піти в гості у цивільному костюмі, не слід виділятися серед оточуючих одягом. Будь-який, навіть дорогий і добре пошитий костюм може мати непривабливий вигляд, якщо доповнення до нього підібрано невміло, без смаку. Привабливою людину роблять не сорочки, краватки з кричущим малюнком, строкаті або смугасті шкарпетки яскравих тонів або якісь жовті чи світло-блакитні штани і картаті піджаки, а найпростіший і навіть дешевий, але чистий, добре відпрасований і підігнаний по фігурі костюм. Для верхнього одягу рекомендується вибирати спокійні тони і фасони, які найбільше личать особі. Важливо, щоб одяг був зручним, не заважав рухам, не сковував людину.

Якщо костюм комбінований, то вважається більш красивим, якщо піджак темніший за штани. До темного вихідного костюма варто одягати світлу сорочку. До костюмів світлого кольору годиться сорочка, пошита з однотонної або візерункової, але не дуже яскравої тканини, що гармоніює з кольором костюма. Завжди необхідно дбати про комір сорочки, він не повинен бути м'ятим.

Підбираючи краватку, слід пам'ятати, що до темного костюма найкраще годиться сріблиста, однотонна або з тонким рисунком. До світлого костюма можна надівати темні і строкаті краватки. Проте в усіх випадках колір краватки повинен відрізнятися від кольору сорочки, контрастуючи з тоном костюма, хоча і не надто виділятися на її тлі. У людини зі смаком краватка і шкарпетки гармоніюють.

**Відповідаючи на четверте питання** здобувачі вищої освіти здобувачі вищої освіти повинні сказати, що перебуваючи на службі, працівники поліції повинні бути одягнені в однострої, тому що під час її носіння вони виступають як посадові особи, представники влади, і це привертає до них особливу увагу оточуючих.

Стройова підтягнутість, припасована до фігури форма, на-чищене взуття в поєднанні з гарними манерами створюють охайний і авторитетний вигляд. Така зовнішність працівників поліції дисциплінує громадян, виховує їх, подає приклад гідної поведінки. І, навпаки, неохайний зовнішній вигляд не викликає довіри. Тому перед тим, як одягти форму, огляньте її, виведіть плями, почистіть. Перед виходом на вулицю подивіться в дзеркало, щоб переконатися, що ваш зовнішній вигляд є зразковим.

Нашивки й емблеми на погонах та петлицях повинні розміщуватися в суворій відповідності до вимог наказу. Носіння службових відзнак, орденів, медалей або їхніх стрічок і спеціальних нагрудних знаків на форменому

одязі працівників поліції є обов'язковим.

Право носіння однострою надається особам начальницького та рядового складу поліції, які мають спеціальні звання поліції та внутрішньої служби, перебувають на службі в поліції, а також військовослужбовцям внутрішніх військ МВС України, курсантам і слухачам відомчих навчальних закладів, особам начальницького складу поліції, генералам, офіцерам і прапорщикам внутрішніх військ, які перебувають у запасі або у відставці, якщо у них є право на носіння форменого одягу.

Однострій повинен відповідати затвердженим зразкам та описам, бути припасованою й утримуватись у бездоганному стані. У службовий час особи начальницького і рядового складу поліції, які мають спеціальні звання поліції та внутрішньої служби, а також військовослужбовці внутрішніх військ зобов'язані постійно носити встановлений для них формений одяг, за винятком окремих випадків, передбачених відповідним наказом МВС України.

### ***Теми рефератів:***

1. Етичні й естетичні цінності та ідеали сучасних молодіжних субкультур.
2. Основні сучасні підходи до розкриття категорій сенсу життя та щастя.
3. Самоосвіта і самовиховання як етична установка сучасної людини.
4. Авторське право як проблема юриспруденції та етико-естетичного пізнання.

### ***Література:***

Основна: 1 (с. 13-18), 2 (с. 12-15), 3 (с. 45-54), 4 (с. 26-27).

Допоміжна 4 (с. 25), 6 (с. 10-12).

## **3. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті**

### **Основна**

1. Розов В.І. Комунікативна підготовка співробітників правоохоронних органів : навч. посіб.. - Київ : Центр учб. літ., 2018. - 158 с.
2. Холод О.М. Соціальні комунікації: соціо- і психолінгвістичний аналіз. - Львів : ПАІС, 2011. - 285 с.
3. Яхно Т.П. Конфліктологія та теорія переговорів : навч. посіб.. - Київ : Центр учб. літ., 2018. - 175 с.

### **Допоміжна**

1. Про затвердження правил етичної поведінки поліцейських: наказ М-ва внутр. справ № 1179 від 09.11.2016. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16> (дата звернення: 25.10.2017).

2. Стеблина Н.О. Етика у сфері соціальних комунікацій (професійні стандарти у журналістиці, рекламі та PR) : Навч.метод.пос. / Наталія Стебліна. – Львів : ПАІС, 2014. – 228 с.
3. Шиманова О. Етика і професійна етика : навч-метод. посібник / О. Шиманова. – Л.: ПП Сорока Т. Б., 2013. – 132 с.